

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ GİRİŞİMCİLİK KAZANIMI AÇISINDAN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ (*)

Suat POLAT (**)

Büşra KOÇAK (***)

Fatih ÇERMİK (****)

Elif MERAL (*****)

Meryem BOZTAŞ (*****)

Öz

Bu araştırmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2004-2005 yılında yapılan değişikliklerle hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programı'na ait ders kitaplarının öğrencilere kazandırılmak istenen girişimcilik becerisi bakımından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesidir. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada olgu bilim deseni kullanılmıştır. Araştırma 2013-2014 eğitim-öğretim yılı ikinci döneminde Ağrı il merkezinde görev yapmakta olan 6 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yürütülmüştür. Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından alanyazın taranarak oluşturulan yarı yapılandırılmış mülakat formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre öğretmenler girişimcilik becerisini genel olarak ekonomik faaliyetlere yönelik olarak değerlendirmiştir. Girişimci bireylerin sahip olması gereken özelliklerin başında ise öz güven, kararlılık ve yaratıcı düşünme becerisi gelmektedir. Ders kitaplarında girişimcilik becerisine kapsamlı şekilde yer verilmekte ancak bu beceri öğrencilerin gelmiş olduğu ekonomik yapı ve kültürel özelliklerden etkilenebilmektedir. Ayrıca öğrencilere girişimcilik becerilerinin kazandırılmasında sınıf ve okul içi etkinlikler de önemlidir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim, Sosyal Bilgiler, Girişimcilik.

*) Bu çalışma 28-30 Nisan 2014 tarihlerinde düzenlenen Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu III (USBES III)'te sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**) Arş.Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üni., Eğitim Fak. (e-posta: suat-p@hotmail.com)

***) Arş.Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üni., Eğitim Fak. (e-posta: bkocak@agri.edu.tr)

****) Arş.Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üni., Eğitim Fak. (e-posta: fcermik@yandex.com)

*****) Arş.Gör., Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fak. (e-posta: elif.meral@atauni.edu.tr)

*****) Arş.Gör., Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fak. (e-posta: mboztas@bayburt.edu.tr)

***The Evaluation of the Primary School Social Sciences Course Books in Terms of
Entrepreneurship According to the Views of Teachers***

Abstract

The purpose of this study is to evaluate the course book of Social Sciences Curriculum, which has been redesigned with the changes made in 2004-2005 by Ministry of National Education, in terms of entrepreneurship skills according to the views of the teachers. In this quantitative study, phenomenology design was used. The study was conducted with 6 Social Sciences teachers working in Ağrı city center in spring term of 2013-2014 educational years. The data of the study was collected with a semi-structured interview form developed by the researchers by reviewing literature. As a result of the study, the teachers evaluated entrepreneurship skill as an activity towards economical activities generally. Primary skills that an entrepreneurial individual should have self-esteem, determination and creative thinking. The course books extensively include entrepreneurship but this skill can be affected by the economic structure and cultural features that the students come from. Activities in school and classroom are important to gain the students entrepreneurship skills.

Keywords: Primary, Social Sciences, Entrepreneurship.

1. Giriş

Bilimin ve teknolojinin sınır tanımaz bir şekilde geliştiği 21. yüzyılda bu iki unsura bağlı küresel düzeyde ekonomik, siyasi ve kültürel rekabet artış göstermiştir. Bu rekabette kazançlı çıkabilenler ise girişimcilik becerilerini üst düzeyde sergileyen, kişi, kuruluş ya da toplumlardır. Yirmi birinci yüzyılın görünen yüzü olan dev ekonomiler teknolojiye, bilimde sanayide ve eğitimde yaptıkları hamlelerle hep bir adım önde gidebilmekte ve gelişmekte ya da gelişmemiş olan ülkeleri peşinden sürükleyebilmektedir. Hep bir adım önde giden bu ülkelerin en belirgin ortak özellikleri ise girişimcilikte de hep bir adım önde olmalarıdır. Literatürde pek çok tanımına rastlanabilen girişimcilik disiplinler arası bir kavramdır ve her disiplin tarafından farklı tanımlanmıştır. Genel olarak girişimcilik, “..çevresel etkilerin oluşturduğu fırsatlardan yararlanmak ya da yeni fırsatlar yaratmak amacıyla ekonomik ürün ve hizmet üretmek için üretim faktörlerine sahip olma, bunları örgütlenme ve risk alma yeteneği ile ilişkilidir” (Demirel, 2003, s. 9). Girişimcilik, birey ya da bireylerin oluşturdukları ortaklıklara dayalı mal ve hizmetler üretimi, dağıtımını, kar amaçlı bir iş ünitesinin kurulması ve bu ünitenin sürdürülerek büyütülmesi sorumluluğunu alma faaliyetidir (Gözek, 2006). Minniti’e göre (2005’ten akt. Gözek, 2006, s. 2) “Bir ülkede gerçekleşen girişimcilik faaliyetlerinin nitelik ve niceliği o ülkenin girişimcilik kapasitesinin bir sonucudur. İş kurma, yönetme ve hayatta kalma mücadelesi veren bir halkın yüzdesi, bir ülkenin girişimcilik faaliyetlerinin temel ve kalıcı bir göstergesidir.”

Girişimciliğin tanımlarına bakıldığında genel olarak ekonomik faaliyetlerin esas alındığı görülmektedir. Ancak girişimcilik sadece ekonomik faaliyetlerde değil insanı etkile-

yen her alanda (sanat, teknoloji, siyaset vs.) ön plana çıkmaktadır. Girişimcilik becerisine sahip bireylerin yetiştirilmesinde ailelerde ve eğitim kurumlarında verilen eğitim etkili olabilmektedir (Güven, 2009).

Girişimcilik becerisine sahip girişimci bir birey hali hazırda sahip olduğu kaynaklara bağlı kalmadan, fırsatları kovalayarak, ihtiyaçları ve istekleri yenilikler yoluyla karşılamaya çalışır (Robbins ve Coulter, 1999). Ancak girişimci olduğu kabul edilen kişilerin girişimcilik becerilerini sürekli olarak sergilemeleri söz konusu değildir. Çünkü girişimciler bu becerilerini kariyerlerinin belli bir aşamasında veya yaptıkları işin belli kısımları ile ilgili bir aşamada sergileyebilirler (Özden, Temurlenk ve Başar, t.y.).

Girişimci bireyin üstlendiği görev yaşadığı topluma göre değişiklikler göstermektedir. Çünkü toplum girişimci bireyin ve girişimciliğin niteliklerini belirleyen en önemli unsurlardandır. Gelişmişlik düzeylerine göre geleneksel toplum yapısında insanlar ekonomik anlamda rasyonel davranamazlar ve bu yüzden ekonomik gelişimleri geri düzeydedir. Sanayi toplumunda ise daha yenilikçi bir anlayış hâkimdir ve bu tür toplumlar üretimde makineleri kullanıp gerektiğinde yenilik ya da değişiklikler yapabilmektedir. Bilgi toplumunda ise bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip ederek bu değişimleri uygulayabilen girişimciler ön plandadır. Türkiye ise bu sınıflamada girişimcilik özellikleri açısından geleneksel toplumdaki sanayi toplumuna geçiş özellikleri göstermektedir (Aykan, 2002).

Girişimci bir bireyin sahip olması gereken özellikler kısaca çalışkanlık, organizasyon ve denetim yeteneği, bilgi, azim, çevresi ile barışık olma, akılcılık, risk alabilme, kararlılık, kendine güven ve sürekli kendini yenileme olarak sıralanabilir. Girişimciler öz güvenleri yüksek insanlardır ve amaçlarını gerçekleştirmede güçlerine ve yeteneklerine güvenirliler. Yaşadıkları bir başarısızlık durumunda ise içe dönük bir eleştiri yaparlar. Yani başarısızlıklarının sebeplerini başkalarında değil kendilerinde ararlar. Girişimlerinin sonucunun olumlu ya da olumsuz olması durumunda gevşemezler ve karşılaştıkları problemleri çözmek için öncelik kullanıp liderlik rolü üstlenirler. Ayrıca girişimciler sürekli bağımsız davranma eğilimi gösterirler. Bu özelliklerinden dolayı üstlendikleri işi kendi yöntemleriyle yaparlar ya da kendi hissiyatlarına göre davranırlar. Bu nedenle sık sık başkalarıyla çalışmak bu özelliklere sahip kişiler için zordur (Abdullaeva, 2007).

Eyuboğlu (2007) ise, girişimci bireyin özelliklerini özgüvenli, görev sonucuna göre, risk altına giren, lider girişimci, özgün girişimci ve geleceğe yönelik girişimci olmak üzere altı başlık altında toplamaktadır. Özgüvenli girişimciler; güven, bağımsızlık bireysellik, iyimserlik vs., görev sonucuna göre girişimciler; başarı gereksinimi, kar ile ilgilenme, kararlılık, inat, sebat, çok çalışma, güdülenme, enerji, inisiyatif alma, risk altına giren girişimciler; riski göze alma yeteneği ve meydan okumayı sevme, lider girişimciler; başkalarıyla iyi geçinebilme ve önerilere ve eleştirilere duyarlı olma, özgün (orijinal) girişimciler; yenilikçi yaratıcı, esnek, zihni açık, çok yönlü ve bilgi açısından zengin olma ve geleceğe yönelik girişimciler; önsözleri ve algılamaları yüksek olma gibi özelliklere sahiptir.

Bir bireyin yukarıda sayılan özellikleri kazanıp kazanamamasını etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bunlar; aile, yaş, eğitim, kültür, cinsiyet, teknoloji, çevre ve devletin değer

yargılarıdır. Bu faktörler çocukluktan başlayarak yetişkinlik döneminin sonuna kadar kişinin gelişimi üzerinde etkili olmaktadır. Çocukların sosyalleşme süreçleri ailede başlar. Bu nedenle çocuğun girişimciliği ile aile ortamının doğrudan ilişkili olduğu düşünülebilir. Aile ortamında sınırlama getirilen, zorlama saygısızlık, sorumluluklara karışma gibi etkenlerden dolayı bireyde sorumluluk bilinci gelişmemektedir. Bunun sonucunda birey karşılaştığı sorunları çözmek için sorumluluk almamaktadır. Sorumluluk almaktan kaçınan bireylerin girişimci olma olasılığı düşüktür. Ancak girişimcilik için aile tek gerek ve yeter şart değildir (Cansız, 2007). Teknolojik gelişmeler getirdikleri yeniliklerle bireylerin çalıştıkları fiziki ve ekonomik koşulları etkilemektedir. Değişen bu koşullar bireylerin değer yargıları ve düşüncelerini değiştirmektedir. Bu değişiklikler ise dolaylı ya da doğrudan çocuğa yansımaktadır (Abdullaeva, 2007).

Girişimci kişiliğin ortaya çıkışında etkili olan çevresel faktörler ise pazarın durumu, hükümet politikaları, ekonomik yapıdır. Yine toplumun yapısı ve başarılı girişimcilerin kahraman olarak algılanmaları, ihracata yönelenleri, istihdama katkı sağlayanları vatansever olarak görmeleri bireylerde girişimcilik eğilimini desteklemektedir (Cansız, 2007).

Girişimcilikte yaş ve cinsiyet durumları da etkili olmaktadır. Çoğunlukla 22-25 yaş arası girişimcilik kariyerine başlama dönemi olarak kabul edilmiştir (Abdullaeva, 2007). Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde ise toplumların cinsiyete ilişkin yargı ve algılarının her iki cinsiyetin girişimciliğe olan eğilimlerini etkilediği söylenebilir (Özen Kutanis ve Hancı, 2005).

Her toplum farklı kültüre sahip olduğu gibi girişimciliğe de farklı şekilde yaklaşmaktadır. Kimi toplumlarda girişimciler onaylanırken kimi toplumlarda ise hoş karşılanmamaktadır. Bu durum ise girişimci adaylarını olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Eğitim de girişimciliği etkileyen bir diğer etmendir. Teknolojideki gelişmeler bireylerin daha eğitilmiş ve bilgili olmasını gerekli kılmaktadır. Bu ise alınacak kaliteli bir eğitimle mümkün olacaktır (Aykan, 2002).

İlköğretim birinci ve ikinci kademedeki yer alan Sosyal Bilgiler dersi Hayat Bilgisi dersinin biraz daha özelleşmiş şeklidir (Özmen, 2011). Sosyal bilgiler geleneksel olarak üç şekilde anlaşılmaktadır. Bunlar; Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler, sosyal bilimler olarak Sosyal Bilgiler, yansıtıcı inceleme olarak Sosyal Bilgiler (Barr, Barth ve Shermish, 1978).

Sosyal Bilgiler Dersi (MEB, 2005),

... kişinin sosyalleşmesine yardımcı olmak amacıyla; sosyoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi, hukuk, antropoloji, tarih, coğrafya ve ekonomi gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarını bir ünite altında birleştiren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimini, geçmiş, günümüz ve gelecek bağlamında inceleyen toplu öğretim anlayışından yola çıkarak oluşturulmuş bir derstir (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı;

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2005a, s. 43; 2005b, s. 45).

Yansıtıcı inceleme yaklaşımına göre Sosyal Bilgiler öğretiminde amaç, iyi vatandaş yetiştirmek, bireylerin toplumsal ve bireysel problemler karşısında, mantıklı, makul ve düşünülerek alınmış kararlara varmasını sağlamaktır. Ayrıca öğrencilerin yaşamlarında karşılaşacakları sosyal, politik ve kişisel sorunlarının çözümü hakkında doğru kararlar alabilmelerine yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Yansıtıcı problem çözme yaklaşımında esas istenen, çocuklara sağlıklı bir kuşkuculuk kazandırmak ve hâkim olan inanç, değer, siyaset ve uygulamaları araştırmaktır (Özmen, 2011).

Yeni Sosyal Bilgiler programında 4. sınıftan başlayıp 7. sınıfa kadar 9 öğrenme alanı belirlenmiştir. Yine bu programda geçmiş programlardan farklı olarak her üniteye baskın bir beceri ve değer kazandırılması hedeflenmiştir. Kazandırılması hedeflenen becerilerden biri de girişimcilik becerisidir ve programda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı içerisinde girişimcilik becerisinin kazandırılması amaçlanmıştır (MEB, 2005c).

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı öğretmen görüşleri temelinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kazandırılması beklenen becerilerden biri olan girişimcilik becerisinin kazandırılması açısından Sosyal Bilgiler ders kitaplarının incelenmesidir.

1.2. Çalışmanın Önemi

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer verilen girişimcilik becerisi öğrencilerin ileriki yaşantıları için en az programda değinilen diğer beceriler kadar önemlidir. Yansıtıcı inceleme amaçlı sosyal bilgiler programında bu becerinin kazandırılmasının mümkün olduğu düşünülmektedir. Bu becerinin eğitim ortamlarında kazandırılması ise ancak derslerin girişimcilik becerisinin kazanımı açısından verimli şekilde işlenmesi ile gerçekleşebilecektir. Bu bakımdan sosyal bilgiler dersinin işlenişinde öncelikli ders materyali olarak kullanılan ders kitaplarının girişimcilik becerisi kazanımı açısından incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Bize tümiyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde araştırma modeline uygun olan öğretmenler arasından amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabılır durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolay ulaşılabılır durum örnekleme ile Ağrı il merkezinde görev yapmakta olan 6 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile çalışma gerçekleştirilmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak ise yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Çalışmada öncelikle alanyazın taraması yapılarak girişimcilik (gereksinim, istek, ürün, kapital, tüketim, dağıtım, meslek, ekonomi vs.) ve girişimci bireyin sahip olması gereken kişisel özellikler (karar verme, problem çözme, yaratıcı ve eleştirel düşünme, liderlik, grup çalışmalarına katılma, başkalarını ikna etme, insan ilişkileri/etkili iletişim, planlama, risk alma, sorumluluk alma, zamanı etkili kullanma, hatalardan öğrenme, yeni bir ürün ortaya koyma, kaynakları etkili ve verimli kullanma, iş/meslek çevrelerini tanıma ya da tanımaya istekli olma vb.) ile ilgili kavramlar belirlenmiştir. Belirlenen kavramlar göz önünde bulundurularak bir soru havuzu oluşturulmuş ve görüşme formunda yer alacak sorular hazırlanmıştır. Sorular için alanında uzman üç öğretim üyesinin görüşüne başvurulmuş görüşme formuna son şekli verilmiştir. Böylelikle ölçme aracının çalışmanın amacına uygun olup olmadığı belirlenmiştir. Uzmanlardan gelen görüşler doğrultusunda ölçme aracına son şekli verilmiştir. Uzman görüşlerinin alınması ile ölçme aracının kapsam ve görünüş geçerliliği sağlanabilmektedir (Büyüköztürk, 2012).

Hazırlanan görüşme formu ise Ağrı il merkezinde görev yapmakta olan ve 2013-2014 eğitim öğretim yılında 4. ve 5. sınıfta eğitim veren 6 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Görüşme sırasında öğretmenlere aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

1. Size göre girişimcilik nedir? Açıklayınız.
2. Girişimci bir bireyde olması gereken özellikler nelerdir?
3. İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarını girişimcilik becerisi açısından değerlendirir misiniz?
4. Üretimden Tüketime/ Ürettiklerimiz üniteleri öğrencilere girişimcilik becerisi kazandırmada yeterli midir?
5. Öğrencilere girişimcilik becerisi kazandırılması açısından varsa uygulamalarınız ve önerileriniz nelerdir?

2.4. Veri Analizi

Çalışmada yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin analizi için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde amaç verilerden elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış şekilde okuyucuya sunmaktır. Ayrıca betimsel analizde görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerine de doğrudan alıntılarla sık sık yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Nitel çalışmalarda elde edilen verilerin analizinde katılımcıların görüşlerinin birden fazla temaya uygunluğu söz konusu olabildiğinde analiz işlemleri sonucunda elde edilen görüş sayısı katılımcı sayısından farklı olabilmektedir (Aküzüm ve Oral, 2015).

3. Bulgular

Bu bölümde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarını girişimcilik becerileri açısından değerlendirmelerini içeren görüşlerine yer verilmiştir. Görüşme sonucunda elde edilen veriler Frekans (f) ve Yüzde (%) halinde tablolar vasıtası ile sunulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin girişimcilik becerisini açıklarken kullandıkları kavramlar Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo: 3.1. Çalışmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Girişimciliği Açıklamada Kullandıkları Kavramlar

Kavramlar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Risk alma	5	18,5
Atılım yapma	3	11,1
Yeniliklere açık olma	3	11,1
Özgüven	2	7,4
Öncülük etme	2	7,4
Fırsatları değerlendirme	2	7,4
Hizmet	2	7,4
Kararlılık	2	7,4
Güç	2	7,4
Kalkınma	1	3,7
Donanım	1	3,7
Farklılık arayışı	1	3,7
Sorumluluk alma	1	3,7
Toplam	27	100,0

Tablo 3.1 incelendiğinde öğretmenlerin girişimciliği açıklarken en çok risk alma (5) kavramını kullandıkları; daha sonra sırasıyla atılım yapma (3), yeniliklere açık olma (3), özgüven (2), öncülük etme (2), fırsatları değerlendirme (2), kararlılık (2), güç (2), hizmet (2), sorumluluk alma (1), farklılık arayışı (1), kalkınma (1), donanım (1) kavramlarını

kullandıkları görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin konu ile ilgili bazı görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Girişimcilik, kendine duyulan güven ve risk alabilme yeteneğidir. Girişimcilik aslında potansiyel güç ve yeteneğin birleşimidir. Farklı olanı yapabilme isteğidir.”

“İnsanın kendi hayatından başlayarak ülkesinin kalkınması noktasında kendi gücü doğrultusunda gerekli donanımına sahip olup ülkesine katma değer kazandıracak çeşitli alanlarda atılım yapabilme becerisidir.”

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre girişimci bireylerde olması gereken özellikler Tablo 3.2’de sunulmuştur.

Tablo: 3.2. Çalışmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Girişimci Bir Bireyde Olması Gereken Özellikler

Özellik	Frekans(f)	Yüzde (%)
Özgüven	4	10,2
Cesaret	4	10,2
Kararlılık	4	10,2
Yeniliklere açık olma	3	7,7
Azim	2	5,1
Fırsatları değerlendirebilme	2	5,1
Yaratıcı	2	5,1
İleri görüşlülük	1	2,6
Risk alabilme	1	2,6
Dünyadaki gelişmeleri takip edebilme	1	2,6
Dürüst	1	2,6
Çalışkan	1	2,6
Yetenek	1	2,6
Öncü	1	2,6
Atılın	1	2,6
Sorumluluk sahibi	1	2,6
Sonuçları değerlendirebilme	1	2,6
Hedef koyma	1	2,6
Uygulama	1	2,6
Özbilinç	1	2,6
Doğumsuz	1	2,6
Rekabetçi	1	2,6
Bencil	1	2,6
Kazanmaya endeksli	1	2,6
Hırslı	1	2,6
Toplam	39	100,0

Tablo 3.2 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin girişimci bireyin özelliklerini açıklarken en çok özgüven (4), cesaret(4), kararlılık (4) kavramlarını kullandıkları görülmektedir. Diğer kavramların sırasıyla yeniliklere açık olma (3), azim (2), fırsatları değerlendirebilme (2), yetenek (1), ileri görüşlülük (1), risk alabilme (1), dünyadaki gelişmeleri takip edebilme (1), dürüst (1), çalışkan (1), öncü (1), atılgan (1), sorumluluk sahibi (1), sonuçları değerlendirebilme (1), hedef koyma (1), uygulama (1), özbilinç (1), doyumsuz (1), rekabetçi (1), bencil (1), kazanmaya endekli (1), hırslı (1) kavramları oldukları görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin konu ile ilgili bazı görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Girişimci birey, özgüvene sahip, özelliklerinin farkında olan, kararlarını çekinmeden yerine getiren, çalışkan olma özelliğine sahip, hurs değil azmin kazancına inanan, gelişmelere açık yani dogmatik olmayan, dünyadaki ilerlemeleri takip eden, hayata karşı dürüst olan kazanmak kadar kaybetmenin de bir değer olduğunu bilendir.”

“Cesur, kendine güvenen, yeniliklere açık, azimli ve pes etmeyen, ileri görüşlü kişilik özelliklerini taşır.”

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarını girişimcilik becerisine göre değerlendirmelerine ait bulgular Tablo 3.3’te sunulmuştur.

Tablo: 3.3. Çalışmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarını Girişimcilik Becerisine Göre Değerlendirmelerine Ait Bulgular

Görüş	f	%
Kazanım	Girişimciliği destekliyor	1 6,25
	Girişimciliğe çok az yer verilmiş	1 6,25
	Konular yüzeysel işlenmiş	1 6,25
	Somutlaştırma yetersiz	1 6,25
	Öğrencilerin yaşadığı toplumu ekonomik sosyal ve kültürel yönden tanıtmayı amaçlıyor	1 6,25
İçerik	İçerik boş	2 12,50
	Hoşgörü ve risk alma konularında yönlendirici	1 6,25
	Özgüven, kararlılık, iletişim, ikna gücü üzerinde durulmuş	1 6,25
	Öğrencilere her türlü fırsatı verdiği için destekleyicidir	1 6,25
	Sadece 6. sınıf ders kitabında yer verilmiş	1 6,25
	Sadece 5. sınıf ders kitabında yer verilmiş	1 6,25
	Girişimciliği destekliyor	1 6,25
Etkinlik	Nitelikli	1 6,25
	Zaman yetersiz	1 6,25
	Sınıf içi-dışı etkinlikler destekleyici	1 6,25
Toplam	16	100,0

Tablo: 3.3 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenleri ders kitaplarını girişimcilik becerisi açısından üç kategori (kazanım, içerik, etkinlik) altında incelemekle beraber en çok içerik boş (2) kavramını kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin ders kitaplarını girişimcilik becerisi açısından değerlendirirken; girişimciliği destekliyor; girişimciliğe çok az yer verilmiş; konular yüzeysel işlenmiş; somutlaştırma yetersiz; öğrencilerin yaşadığı toplumu ekonomik sosyal ve kültürel yönden tanıtmayı amaçlıyor; hoşgörü ve risk alma konularında yönlendirici; özgüven, kararlılık, iletişim, ikna gücü üzerinde durulmuş; öğrencilere her türlü fırsatı verdiği için destekleyicidir; sadece 6.sınıf ders kitabında yer verilmiş; sadece 5.sınıf ders kitabında yer verilmiş; girişimciliği destekliyor; nitelikli; zaman yetersiz; sınıf içi ve dışı etkinlikler destekleyici ifadelerine ise bir kez kullandıkları görülmektedir. Tablo 3 incelendiğinde öğretmenler genel olarak, Sosyal Bilgiler ders kitaplarını kazanım boyutunda olumlu bulmaktadır. İçerik boyutunda ise olumlu ve olumsuz ifadelerin birlikte yer aldığı görülmektedir. Etkinlik boyutunda ise nitelikli görmeye beraber zaman sıkıntısı çektiklerini belirtmişlerdir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin konu ile ilgili bazı görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“İlköğretim sosyal bilgiler kitabı kazanımlar açısından girişimciliği destekliyor fakat bana göre girişimciliğe çok az yer verilmiş sadece 6. sınıf ülkemizin kaynaklarında yer verilmiştir.”

“Kendim yedi yıllık işini severek yapan, müfredatı detaylı inceleyen, sadece Türkiye değil dünyanın değişik ülke müfredatlarını kapsamlıca incelemiş bir öğretmenim. Bizim kitaplar bu ve benzeri özelliklere kapitalist ekonomik pazara endekli bu pazarın istediği insan modeline ulaşmak adına özellikle 2004 itibariyle hızlı bir giriş yaptı. Kapitalist pazarın istediği insan bencil, rekabetçi, doyumsuz, kazanma endekli, hırslarla dolu bir modeldir. Bu durum programın örtük kısmıdır. Görünen kısmı ise girişimciliktir. Ancak ders kitapları bunu tam anlamıyla karşılıyor mu sorusuna gelince aynı içerik 5,6,7.sınıf ders kitaplarında işlenmiştir. Ancak en bariz şekilde 5. sınıf ders kitaplarında yer almaktadır. Ancak bu özellikler soyut elle tutulur gözle görülür hale getirilmiyor kitapta. Sadece dolaylı olarak sezdirmeye çalışılıyor. Bir de ilgili öğretmenin konuya yakınlığı, bakış açısı, kişilik yapısı bu ve benzeri özelliklerin aktarımını çok etkilemektedir. Açıkça ve net olarak ifade etmem gerekirse bu gibi özellikler çokta önemsenmeyen üzerinde durulmayan bir nokta olarak kalıyor öğrencilerin gözünde. Öğretmen bu özelliklerin gerekliliğine inanmıyor.”

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Üretimden Tüketim/Ürettiklerimiz ünitelerini girişimcilik becerisi açısından değerlendirirken kullandıkları ifadeler Tablo 3.4'te sunulmuştur.

Tablo: 3.4. Çalışmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Üretimden Tüketime/ Ürettiklerimiz Ünitelerini Girişimcilik Becerisine Göre Değerlendirmelerine Ait Bulgular

Görüş	Frekans (f)	Yüzde (%)
İçerik açısından yetersiz	4	30,76
İçerik açısından yeterli	3	23,07
Etkinlikler yetersiz	3	23,07
Girişimcilik becerisi geri planda kalmış	2	15,38
Konu yüzeysel bir şekilde ele alınmış	1	7,69
Toplam	13	100,0

Tablo 3.4 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Üretimden Tüketime/Ürettiklerimiz ünitelerini girişimcilik becerisi açısından değerlendirirken en çok içerik açısından yetersiz (4) ifadesini kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin bu konuda kullandıkları diğer ifadelerin sırasıyla içerik açısından yeterli (3), etkinlikler yetersiz (3), girişimcilik becerisi geri planda kalmış (2), konu yüzeysel bir şekilde ele alınmış (1) olduğu görülmektedir. Tablo 4'teki görüşlere genel olarak bakıldığında öğretmenlerin Üretimden Tüketime/Ürettiklerimiz ünitelerini girişimcilik becerisine göre değerlendirirken genel olarak olumsuz ifadeler kullandıkları görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin konu ile ilgili bazı görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“Kesinlikle etkili değildir. Çünkü ifade ettiğiniz ünitelerde hiçbir öğretmenin amacı şu olmuyor: Ben bu üniteye öğrencilere girişimciliği öğreteyim. Peki, ne oluyor ekonomik anlamda bölgeleri öğretmek, harita hâkimiyeti meydana getirmek, yeryüzü şekilleri, iklim, ekonomik faaliyetler bağlantısını kurdurmak oluyor. Çünkü hayat çocuktan sınav başarısı bekliyor. Ama dünya ekonomik sistemi girişimci birey istiyor. Öğretmen bu iki şık içerisinde birinci olanı tercih edip ona yoğunlaşıyor. Bu konular çok uzun konuşulması gerekiyor. Uzatmak istiyorum ancak konu çok yönlü dağılmasından çekiniyorum.”

“Verilen bilgileri teorik açıdan doyurucu buluyorum. Nitekim öğrencilere pratik kazandırmada yetersiz. Türkiye'nin ihtiyaç alanları ya da girişimcilikte etkinlik alanları net bir şekilde belirtilirse öğrencilerin yönelme ya da fikir üretme etkinlikleri daha verimli ve net bir şekilde ortaya çıkabilir.”

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere girişimcilik becerisi kazandırılmasına ait önerileri Tablo 3.5'te sunulmuştur.

Tablo: 3.5. Çalışmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilere Girişimcilik Becerisi Kazandırılmasına Yönelik Önerileri

Öneriler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Öğrencilerin sorumluluk alabilecekleri etkinlikler, projeler yaptırılmalı	3	13,63
Öğrencilere özgüven geliştirici uygulamalar yapılmalı	2	9,09
Bilgi sahibi insanlar seminer, panel düzenleyebilir	2	9,09
Çocukların yaşadıkları çevreyi tanıtmak amaçlanmalı	1	4,54
Öğrencileri birey olduğunun farkına vardırarak	1	4,54
Girişimcilik becerisini geliştirici filmler izlettirebilir	1	4,54
Bölgesel sorunlara çözüm üretme projeleri	1	4,54
Bilgi yarışmalarında sorular girişimciliği destekler nitelikte olmalı	1	4,54
Okul rehber öğretmenleri ile birlikte hareket etmek	1	4,54
Ülkemizdeki ve dünyadaki girişimci ruha sahip insanları izletmek ve anlatmak	1	4,54
Eğitimde yetenekleri ön plana çıkartmak	1	4,54
Varsa öğrenci projelerinin ekonomik açıdan desteklenmesi	1	4,54
Okullar arası proje yarışmalarının düzenlenmesi	1	4,54
Öğretmen ve akademisyenlerin dünya müfredatını çok iyi okuması, içerik ve kazanım bağlamında değerlendirme yapması	1	4,54
Konu alanı ders kitabı incelemelerinde müfredatın II. Meşrutiyet'ten itibaren sorgulanması	1	4,54
Ders kitabında dolaylı öğretimden doğrudan öğretime geçilmeli, içerik anlamlandırılmalı	1	4,54
ABD Sosyal Bilgiler ders kitaplarında olduğu gibi bilgi ve kazanım basamaklandırılmalı	1	4,54
Çocuğun ilgisini çekmeli, örnekler çocuğun hayatına yakın seçilmeli	1	4,54
Toplam	22	100,0

Tablo 3.5 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere girişimcilik becerisi kazandırılması konusunda en çok belirttikleri önerilerin öğrencilerin sorumluluk alabilecekleri etkinlikler, projeler yaptırılmalı (3), öğrencilere özgüven geliştirici uygulamalar yapılmalı (2), bilgi sahibi insanlar seminer, panel düzenleyebilir (2) önerileri olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin bu konuda belirttikleri diğer önerilerin ise birer

kez tekrarlanan bölgesel sorunlara çözüm üretme projeleri, çocukların yaşadıkları çevreyi tanıtmak amaçlanmalı, öğrencileri birey olduğunun farkına vardırmak, girişimcilik becerisini geliştirici filmler izlettirebilir, bilgi yarışmalarında sorular girişimciliği destekler nitelikte olmalı, okul rehber öğretmenleri ile birlikte hareket etmek, ülkemizdeki ve dünyadaki girişimci ruha sahip insanları izletmek ve anlatmak, eğitimde yetenekleri ön plana çıkartmak, varsa öğrenci projelerinin ekonomik açıdan desteklenmesi, okullar arası proje yarışmalarının düzenlenmesi, öğretmen ve akademisyenlerin dünya müfredatını çok iyi okuması, içerik ve kazanım bağlamında değerlendirme yapması, konu alanı ders kitabı incelemelerinde müfredatın II. Meşrutiyet'ten itibaren sorgulanması, ders kitabında dolaylı öğretimden doğrudan öğretime geçilmeli, içerik anlamlandırılmalı, ABD Sosyal Bilgiler ders kitaplarında olduğu gibi bilgi ve kazanım basamaklandırılmalı, çocuğun ilgisini çekmeli, örnekler çocuğun hayatına yakın seçilmeli önerileri olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin konu ile ilgili bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Öğretmenin girişimci olmadığı bir ülkede öğretmenden girişimci birey yetiştirmesini beklemek düşündürücü? Öğretmenin hatta akademisyenlerin dünya müfredatını çok iyi okuması araştırıp içerik ve kazanım bağlamında değerlendirmeler yapması gerekiyor. Üniversitelerdeki konu alanı ders kitabı inceleme dersi veya alternatif derslerde müfredat kesinlikle II. Meşrutiyetten bu yana sorgulanmalıdır. Öğretmen bu donanımına göreve başlamalıdır. Çünkü staj için gelen öğretmen adaylarında göreve yeni başlayan öğretmende bu çok net bir şekilde görülüyor. Bu grup öğretmenler ders kitabından değil kaynak kitapla ders hazırlığı yapıyor. Kitaplar biran önce içinde barındırdığı yapılandırmacılık adına yapılan saçmalıklardan kurtulması gerekiyor. Bu çok önemli. kitap içerikleri bu yaş çocuklarında dolaylı öğretim dilinden doğrudan anlatım yoluna kesinlikle geçmelidir. İçerik anlam kazansın. ABD sosyal bilgiler ders kitaplarında olduğu gibi bilgi ve kazanım basamaklandırılıp sırasıyla verilmelidir. Bizdeki gibi tekrar üzerine tekrar yapmamalı. Girişimcilik gibi konular çocuğun ilgisini çekecek içerikte olmalı. 5. sınıf kitabında çocuğun hayatına uzak Sumru Baydemir'in hayatını anlatarak kimse girişimci yapılamaz. Sadece kitaptan ya okunur ya da okunmadan geçilir. Öğrenciler şöyle diyor: Öğretmenim geçelim bunu zaten çok saçma. Şimdi öğretmen nasıl bir girişimci yetiştirsin.”

“İlk önce öğrencilere özgüven geliştirici uygulamalar yapılmalı ve öğrencilerin sorumluluk alabilecekleri etkinlikler yaptırılmalıdır. Bunlar yaptırılırken çocukların yaşadıkları çevreyi tanıtmak amaçlanmalı, öğrencilere bireysel yapabilecekleri, sorumluluk alabilecekleri projeler verilmeli.”

4. Sonuç ve Tartışma

İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğrencilere kazandırılmak istenen girişimcilik becerilerinin öğretmen görüşlerine göre incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğretmenler girişimcilik becerisini genel olarak ekonomik faaliyetlere yönelik olarak değerlendirmektedir. Girişimci bireylerin sahip olması gereken özelliklerin başında ise öz

güven, kararlılık ve yaratıcı düşünme becerisi gelmektedir. Ders kitaplarında girişimcilik becerisine kapsamlı şekilde yer verilmektedir. Ancak girişimcilik becerisini öğrencilerin gelmiş olduğu ekonomik yapı ve kültürel özellikler etkileyebilmektedir. Öğrencilerin girişimcilik becerilerinin kazandırılmasında sınıf ve okul içi etkinlikler önemlidir.

Alanyazın incelendiğinde girişimcilik becerisine ilişkin birçok çalışma yapıldığı ancak bunlar arasında Sosyal Bilgiler programının uygulayıcısı olan öğretmenlerin görüşlerine ait çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Ancak girişimcilğe ait yapılan çalışmaların sonuçlarına değinmekte fayda olduğu düşünülmektedir.

Cansız (2007) çalışmasında üniversite öğrencileri ile çalışmış ve sonuç olarak çalışmaya katılan öğrencilerde girişimcilik adına bir potansiyelin varlığı kanıtlanmış ancak bunun ortaya çıkarılması noktasında sıkıntılar olduğu gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda üniversitelerde girişimcilikle ilgili verilen eğitimin artırılması öğrencilerin doğru yönlendirmelerle iş hayatına kazandırılmaları gerektiğini vurgulamıştır.

Gömlüksiz ve Kan (2009) yaptıkları çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nı eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerini kazandırmadaki etkisine ilişkin öğrenci görüşlerini aldıkları çalışmada, öğrenci görüşlerine göre programın girişimcilik becerisini kazandırmada etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak çalışmalarında konu ile ilgili öğretmen görüşlerine başvurulmasını belirtmişlerdir.

Bilge ve Bal (2012) üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında öğrencilerin genel anlamda girişimcilik ilgilerinin düşük düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Özellikle girişimci bir bireyde olması öngörülen risk alma, fırsatçılık, kararlılık ve dış etkilere karşı bireysel güç gibi girişimcilik becerileri açısından öğrencilerin ilgileri düşük çıkmıştır.

Bacanak'ın (2013) ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf Fen ve Teknoloji dersinin öğrencilerin girişimcilik becerileri üzerine etkisine dair fen ve teknoloji öğretmenlerin görüşlerini ortaya koymak için yaptığı çalışmada öğretmenlerin, girişimcilik kavramı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları, dolayısıyla öğrencilerine girişimcilik becerisi kazandırma konusunda farklı anlayış ve uygulamalara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerinin girişimcilik becerisini geliştirmede etkili olacağı yönünde ortak görüşe sahip oldukları tespit edilmiştir.

Çisem ve Akyürek (2013) ilkokul öğretmenlerinin girişimcilik becerisine ilişkin görüşlerini incelediği çalışmada öğretmenlerin, öğrencilerin yeterli özgüvene sahip oldukları ve risk alma eğiliminde olduklarını belirttikleri görülmüştür. Buna karşın, öğrencilerin karar verme ve risk alma konularındaki beceri düzeylerinin düşük olduğunu ifade ettikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmen tutumlarının öğrencilerin girişimciliği üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle öğretmen adaylarının eğitimi esnasında girişimcilik üniversitelerde ders olarak okutulabileceği önerisi sunulmuştur.

Mutluer (2013) çalışmasında görüşlerine başvurduğu Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun ders aracılığıyla beceri kazandırılabilirliğine inandıkları, öğretmenlerin

programdaki temel beceriler hakkında eksik bilgilere sahip oldukları, programdaki temel becerileri derslerde nasıl öğretecekleri konusunda bilgi eksikliklerinin olduğu ve beceri eğitimine yönelik problemler yaşadığı sonucuna ulaşmıştır.

Sonuç olarak bu çalışmada elde edilen bulgular ve alanyazın ışığında girişimcilik becerisinin bireylere kazandırılması konusunun önem arz ettiği düşünülmektedir. Alan yazında girişimcilik becerisi ile ilgili çalışmaların azlığı göz önünde bulundurulduğunda da girişimcilik becerisinin yapılacak farklı çalışmalar ışığında değerlendirilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Abdullaeva, F. (2007). *Öğrencilerin girişimcilik özellikleri ve iş değerleri: Kırgızistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Türkiye karşılaştırması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Akyürek, Ç., Şahin, Ç. (2013). İlkokul öğretmenlerinin girişimcilik becerisine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 57, 51-68.
- Aküzüm, C., Oral, B. (2015). Yönetici ve öğretmen görüşleri açısından okullarda görülen en yaygın şiddet olayları, nedenleri ve çözüm önerileri. *EKEV Akademi Dergisi*, 61, 1-30.
- Aykan, E. (2002). *Girişimcilik ve girişimcilerin liderlik davranışları (Kayseri’de Bir uygulama)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Bacanak, A. (2013). Fen ve Teknoloji dersinin öğrencilerde girişimcilik becerisinin gelişimine etkisi üzerine öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (Educational Sciences: Theory & Practice)*, 13(1), 609-629.
- Barr, R., Barth, J. L. and Shermish, S.S. (1978). *The nature of social studies*, CA, ETC Publications.
- Bilge, H., Bal, V. (2012). Girişimcilik eğilimi: Celal Bayar Üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 2(16), 131-148.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cansız, E. (2007). *Üniversite öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinin belirlenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Demirel, E. T. (2003). *Girişimcilik kültürü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Eyuboğlu, D. (2007). *Girişimcilik eğitimi*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No: 697.
- Gömleksiz, M. N., Kan, A. Ü. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerini kazandırmadaki etkililiğinin belirlenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 39-49.
- Gözek, S., (2006). *Girişimci adayın özellikleri, girişimcilik eğilimleri ve girişimci adaylarına sağlanan destekler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Güven, S. (2009). Hayat bilgisi dersi öğretim programlarının girişimcilik özellikleri açısından incelenmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(1), 49-57.
- MEB. (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı*, Taslak Baskı, Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (6-7. sınıflar) öğretim programı*, Taslak Baskı, Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2005c). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 5.sınıf öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Minniti, M., (2005). *2005 Executive report*. London: Global Entrepreneurship Monitor(GEM).
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir Menemen örneği). *Turkish Studies*, 8(7),355-362.
- Özen Kutanis, R., Hancı, A. (2004). Kadın girişimcilerin kişisel özgürlük algılamaları,. 3. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, 25-26 Kasım, Osmangazi Üniversitesi, İİBF, Eskişehir.
- Özden, K., Temurlenk, S., Başar, S. (t.y.). Girişimcilik eğilimi: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. <http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/11-12/03.pdf> Erişim Tarihi: 14.01.2012.
- Özmen, C. (2011). Sosyal bilgiler eğitiminde yansıtıcı inceleme yaklaşımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(1), 61-81.
- Robbins, S., Coulter, M. (1999). *Management*. (6th Edition). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.